

Валентина Кравчук,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави
і права Тернопільського національного
економічного університету

Надія Сташків,

аспірантка кафедри теорії та історії
держави і права Тернопільського
національного економічного університету,
суддя Тернопільського міськрайонного суду
Тернопільської області

ПОВАГА ДО СУДУ ЯК ОДИН ІЗ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Досліджено повагу до суду як чинники належного функціонування правової держави. Встановлено, що сильний, авторитетний, незалежний і захищений суд – це один із принципів правової держави, повага до судової влади – запорука її стабільності. Зазначено, що посилення гарантій незалежності та формування поваги до судової влади, підняття її авторитету, впевненість в її правоті, незалежності та об'єктивності забезпечує ефективне здійснення правосуддя, гарантує стабільність, мир і спокій у державі.

Ключові слова: правова держава, принципи правової держави, судова влада, повага до суду, авторитет суду, довіра до суду.

Кравчук В., Сташків Н.

Уважение к суду как один из принципов правового государства

Исследовано уважение к суду как факторы надлежащего функционирования правового государства. Установлено, что сильный, авторитетный, независимый и защищенный суд – это один из принципов правового государства, уважение к судебной власти – залог его стабильности. Определено, что усиление гарантий независимости и формирование уважения к судебной власти, повышение ее авторитета, уверенность в ее правоте, независимости и объективности обеспечивает эффективное осуществление правосудия, гарантирует стабильность, мир и спокойствие в государстве.

Ключевые слова: правовое государство, принципы правового государства, судебная власть, уважение к суду, авторитет суда, доверие к суду.

Kravchuk V., Stashkiy N.

Respect for the court as one of the principles of a legal state

The article is devoted to the research of the respect to the court as a factor in the proper functioning of a legal state. It is established that a strong, authoritative, independent and protected court is one of the principles of a legal state; respect for the judicial power is a guarantee of its stability. Strengthening the guarantees of independence and building respect for the judiciary, increasing its authority, sureness in its uprightness, independence and objectivity ensures the effective justice, guarantees stability, peace and tranquility in the state.

Keywords: legal state, rule of law, principles of a legal state, judicial power, respect for the court, the court's authority, credibility of the court.

Постановка проблеми. Поняття «правова держава» зафіксоване в ст. 1 Конституції України, що перетворило цей концепт на одну із реалій, які визначають сьогодні розвиток нашого суспільства і держави. Це конституційне положення є моделлю, орієнтиром, напрямком розвитку України. Суспільно-політичні та правові реформи, що тривають в Україні, спрямовані на запровадження принципів правової держави. Отже, тематика правової держави, осмислення та розуміння сфери практичної реалізації її цінностей не втрачає своєї актуальності й сьогодні.

Особливо важливим інститутом, який характеризує правову державу і важливість якого надзвичайно велика в умовах розвитку сучасних демократій, є інститут судового захисту прав та свобод людини і громадянина. Цей інститут пов'язується, на думку Р. Гринюка, як з реалізацією принципу верховенства права, так і з принципом реальності прав людини і громадянина, всеохоплюючого судового захисту

© Валентина Кравчук, Надія Сташків, 2017

громадян [1, с. 264]. Це цілком обґрунтована позиція, адже реалізація принципів правової держави неможлива без судової влади. Це визнано у Коментарі до Кодексу суддівської етики, затвердженому Рішенням Ради суддів України № 1 від 04 лютого 2016 р., де зафіксовано, що реалізація принципів правової держави багато в чому залежить від діяльності судів та забезпечення права кожного на доступ до правосуддя. У правовій державі судова влада виконує роль арбітра, який слідкує за дотриманням законів. Саме правосуддя забезпечує дотримання прав і свобод громадян та їх захист у випадку порушень, виступає гарантом законності й порядку у суспільстві [2].

Важливою передумовою становлення в Україні авторитетної та незалежної судової влади як однієї із найважливіших складових правової держави є посилення довіри і поваги до суду. Правові регулятори в даній сфері потребують дієвих гарантій, насамперед прямо пов'язаних із засадами суддівської незалежності та з умовами утвердження авторитету судової влади в суспільстві. Все це зумовлює актуальність дослідження поваги до суду як одного з принципів правової держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активні процеси державотворення з початку 90-х рр. минулого століття стимулювали активні дослідження концепту «правова держава». Зокрема, значимими з цієї тематики є праці Р. Гринюка, А. Зайця, О. Скрипнюка, С. Тимченка, Ю. Кравченка та інших. Процеси формування України як правової держави осмислювали М. Козюбра, М. Кравчук, Ю. Оборотов, О. Петришин, В. Погорілко, П. Рабінович, В. Селіванов, Ю. Шемшученко та інші провідні науковці. Забезпечення ефективності судової влади в правовій державі досліджували В. Бринцев, Л. Остафійчук, С. Прилуцький, А. Селіванов, Ю. Чуприна та інші. Разом з тим, принцип поваги до суду досі не був предметом ґрунтовних досліджень.

Метою даної статті є обґрунтування поваги до суду як принципу правової держави, визначення його змісту та значення.

Виклад основного матеріалу. Для оптимального дослідження обраної теми вважаємо за потрібне передусім охарактеризувати зміст правової держави крізь призму її принципів, що формулюються сучасними вченими.

З давніх-давен принцип вважався підвалиною, фундаментом будь-якої соціальної системи (в тому числі правової), вимоги якого поширювалися на всі явища, що належали до цієї системи. Поняття «принцип» у перекладі з латинської означає «початок», «першооснова», «первинність» [3, с. 197]. У науці принцип розглядається як багатогранна категорія та визначається як першооснова, як підстава, як аксіома, як постулат, як передумова знання, як керівна ідея, як центральне поняття, як сполучна ланка між поняттями, як відправний пункт пояснення, як вихідне положення теорії, як основне теоретичне знання, як вираження необхідності або закону явищ, як відношення між законами, як одна з логічних функцій закону, як внутрішнє переконання людини й погляд на речі й т. д. [4, с. 7].

Розкриваючи поняття «принципи правової держави», досить часто деякі автори використовують поняття «ознаки правової держави», «риси правової держави» або «вимоги правової держави», однак не вдаючись в межі даної публікації до їх детального співвідношення, відзначимо лише, що у більшості випадків вони використовуються як синонімічні терміни. Однак щодо переліку принципів правової держави, їх ієрархії та номенклатури у наукових колах досі немає єдності та одностайності.

Так, О. Лебедева притримується позиції, що є п'ять основоположних принципів правової держави: панування закону в усіх сферах суспільного життя; зв'язок держави та її органів через закон; непорушність свободи особи, її прав та інтересів, їх охорона та гарантованість; взаємна відповідальність держави та особи; ефективність форм контролю і нагляду за здійсненням законів та нормативно-юридичними актами [5, с. 205]. І. Хорт найважливішими принципами правової держави називає верховенство права, поділ влади, реальність прав і свобод людини та громадянина, законність, наявність у громадян високої правової культури [6, с. 27].

В. Лазарєв виділяє десять ознак (принципів) правової держави, й зокрема, це: ідея народного суверенітету; панування закону (права); розподіл влади; принцип вертикального поділу влади (для правової держави з федеративним устроєм) між федерацією та її суб'єктами; реальне забезпечення прав і свобод особи; наявність розвиненого громадянського суспільства; створення інститутів політичної демократії, які перешкоджають зосередженню влади в руках однієї особи чи організації; верховенство і пряма дія конституційного закону, встановлення в законі та проведення у подальшому суверенності державної влади; піднесення суду як одного із засобів забезпечення правової державності; відповідність законів праву та правова організація державної влади [7, с. 231–234].

Аналізуючи ряд запропонованих у літературі (не лише тих, що наведені вище) різноманітних суджень щодо принципів та ознак правової держави, слід відзначити, що у більшості з них наголошується на особливій та специфічній ролі судової влади у функціонуванні правової держави.

Зокрема, П. Рабінович серед формальних ознак правової держави акцентує увагу на високозначущому становищі у суспільному і державному житті судових органів як у певному розумінні вирішальної, найбільш надійної юридичної гарантії прав людини. Таке становище судових органів, на думку вченого, своєрідний «лакмусовий» папірець, щоб оцінити, є держава правовою чи ні. Це пояснюється унікальними, найефективнішими можливостями саме цієї «гілки» державного апарату у визначенні того, що є право, правомірність, правда, справедливість з будь-якого конфліктного питання. Такі можливості зумовлюються специфікою формування судових органів, їх внутрішньою організацією (структурою), змістом повноважень, порядком (процедурою) судочинства [8, с. 31; 9, с. 181].

Як зазначає А. Селіванов, у правовій державі суди не можуть конкурувати з правотворчою, законодавчою діяльністю парламенту. Спрямованість законодавця, як відомо, інша: забезпечувати правом державу у вигляді формально закріплених правил (норм), а це стосується і членів суспільства, оскільки вони встановлюють передусім конституційний правопорядок [10].

Р. Гринюк підкреслює дві фундаментальні властивості судової влади, які характеризують її вагомість у функціонуванні правової держави. Так, по-перше, жоден орган державної влади не вправі втручатися у діяльність судових органів, надавати судам чи суддям вказівки чи накази щодо конкретних справ, висловлювати побажання стосовно результатів розгляду справ тощо. Фактично це – принцип незалежності судової влади, і ступінь його забезпеченості свідчить про реальний рівень досягнення ідеалів правової держави. Гарантії незалежності судової влади, без перебільшення, тільки забезпечать суддям право на власну позицію при здійсненні ними своїх повноважень, а громадянам – своєчасний та належний захист прав. А це відповідно сприятиме розвитку громадянського суспільства, демократії та справедливості. І тому гарантії незалежності судової влади та повага до неї – не привілей суддів, а запорука стабільності правової держави.

По-друге, саме судова влада є гарантом дотримання майже всіх інших принципів правової держави, вона є засобом забезпечення правової державності як такої [1, с. 269]. За словами В. Нерсисянца, «...судова влада покликана задавати профіль правової державності» [1, с. 271], вона є основним формоутворюючим фактором правової держави.

І. Гриценко та С. Прилуцький доречно наголошують, що судова влада у правовій та демократичній державі має будуватись на таких засадах, щоб бути незалежною та самостійною між державою та людиною. Незалежна судова влада – це насамперед прояв і здобуток громадянського суспільства, де суд виступає не складовою системи державного апарату та управління, а є незалежним та безстороннім посередником між громадянським суспільством та державою [11, с. 248]. Отож, не боротьба, а співпраця, взаємодія держави й громадськості є фундаментом для розбудови правової державності, високоморального та розвиненого суспільства для майбутнього нашої держави. У демократичному суспільстві влада мусить застосовуватися державою в межах і з метою дотримання прав та інтересів громадян. Держава має створювати такі умови та гарантії, завдяки яким індивід міг би безперешкодно й вільно користуватися своїми правами [12, с. 8].

Не може бути забезпечений правопорядок у державі з низькою суспільною правосвідомістю. В таких умовах слушною є позиція В. Кузьмишина про те, що «...як не важко було б долати стереотипи, суддівська спільнота повинна щоденно робити кроки до громадян та показувати, що наші суди відкриті для них і працюють на благо всього суспільства» [13]. Втім транспарентність судової влади як основоположний принцип її функціонування, посилення взаємодії судової влади та громадськості заслуговують на окремий, більш детальний розгляд в контексті нашої тематики.

Отже, без авторитетної судової влади, небезпідставно впевнена Т. Француз, стає неможливо забезпечити принцип реальності прав і свобод людини і громадянина, а також здійснювати ефективний захист цих прав [14, с. 179–180]. Суд відіграє вирішальну роль у забезпеченні захисту прав людини, у гарантуванні безпеки, загального спокою громадян, в забезпеченні приватних і публічних прав кожного громадянина, вирішує спори між окремими членами суспільства та державою.

Рада суддів України неодноразово відзначала, що саме повага до суду і його рішень, а не зневага, приниження і упередженість, зміцнюють державність, правопорядок і законність, та ведуть до справді правової держави [15].

В контексті зазначеної проблеми Л. Остафійчук зазначає, що повага суспільства та його представників є важливою умовою соціальної стабільності, як і правових засад життєдіяльності суспільства. У

зв'язку з цим, ступінь поваги до суду є важливим показником громадської правосвідомості, чутливим барометром, показником суспільної довіри до влади загалом. Повага до суду є важливим елементом загальної і правової культури, гарантією своєчасного розгляду та вирішення справ у суді [16, с. 322].

Таким чином, на нашу думку, доцільно виокремлювати принцип поваги до суду як один із основоположних принципів правової держави.

Повага до суду гарантується державою, адже суд є її невід'ємною частиною. Так, Конституція України (ст. 129) встановлює, що за неповагу до суду чи судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності. Законодавство вимагає від учасників процесу та присутніх у судовому засіданні осіб дотримання поваги до суду як одного із інститутів державної влади.

Однак протягом останніх років непоодинокими є випадки публічної демонстрації такої форми правового нігілізму, як прояв неповаги до суддів та загалом судової влади. Не може бути ефективним правосуддя в суспільстві, де сторони виявляють неповагу до суду в судовому засіданні, в якому панує не порядок і повага одне до одного, а хаос і безлад. Такий стан речей зумовлює неможливість виконання суддями своїх повноважень у повному обсязі. Адже в результаті вчинення діянь, що посягають на авторитет судової влади, фактично нівелюється принцип всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи, що призводить до невиконання українською державою своїх зобов'язань щодо забезпечення права на справедливий суд, передбаченого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Дотримання етичних норм усіма представниками суспільства сприятиме позитивній оцінці діяльності всієї системи правосуддя.

Крім того, вітчизняні ЗМІ, виступаючи інформаційними посередниками між судовою владою і суспільством, у постійній гонитві за сенсаціями привертають увагу громадськості виключно до негативних подій та явищ у системі судочинства. Така подача інформації аж ніяк не сприяє формуванню довіри до суду і суддів. Суспільство має уникати огульної критики суду та суддів, некомпетентного трактування судових рішень, оскільки це негативно впливає на стан здійснення правосуддя та не сприяє ефективному судовому захисту прав громадян. Поширення нігілістичних настроїв масової свідомості щодо легальних форм задоволення своїх потреб і захисту інтересів руйнує фундамент існування судової влади [17, с. 50–51].

Водночас не варто забувати, що і суд (суддя) зобов'язаний зі свого боку підтримувати авторитет судової влади в суспільстві і власними морально-етичними складовими суддівського статусу [18, с. 242]. З метою подолання будь-яких проявів професійної некомпетентності суддів чи вчинення ними правопорушень створені відповідні органи, уповноважені розглядати такі випадки та застосовувати заходи впливу, передбачені законом. Разом з тим, ще на етапі формування суддівського корпусу законодавство визначає настільки високі вимоги до осіб, які бажають стати суддями, що доброчесність, порядність і авторитетність суддів презюмується. Так, цілком справедливо відзначав ще А. Коні, що до суддів варто пред'являти високі вимоги не лише в розумінні знань та вмінь, але й у розумінні характеру, проте вимагати від них героїзму неможливо, та й немає потреби. Досить захистити їх від умов, що дають підстави для розвитку малодушності та вимушеної послужливості [19].

Більш розширено ця позиція відображена у дослідженні Браяна Таманаги, який з цього приводу теж зауважив, що суддів слід обирати надзвичайно уважно, беручи до уваги не тільки їх знання та інтелектуальні здібності, а й їх вірність закону (несхильність до маніпулювання природною багатозначністю законів), до їх готовності визнавати законотворення справою окремої гілки влади (вони мають погоджуватися із законодавчими рішеннями навіть тоді, коли ці рішення розходяться з власними думками суддів), до їх соціального походження (судді мають представляти суспільство, а не його окрему групу), до їх чесності й послідовності (судді мають бути неупередженими і не піддаватися корупції), до їх доброго характеру і розважливої поведінки (для гарантування коректності) і до їх доведеної здібності приймати розумні рішення. Закон не може промовляти без посередництва людей. Тому судді мають бути індивідами, наділеними розважливістю, мудрістю і відповідним характером, інакше закон буде бездумним, порочним і байдужим до наслідків застосування [20, с. 14].

Такий підхід загалом заслуговує на підтримку, адже і справді спрямований на забезпечення побудови незалежного суду, який базується на принципі поваги до судової влади загалом та до суддів зокрема. Однак не у повній мірі можна погодитися із міркуванням Браяна Таманаги про те, що суддя повинен погоджуватись із законодавчими рішеннями навіть тоді, коли ці рішення розходяться з його власними думками. Загалом суддя не може відмовитись застосовувати закон, який йому особисто не до вподоби. Однак є випадки, коли прийнятий закон є неякісним, недосконалим, неправовим, таким, що його застосування не поновлює порушених прав особи, яка звернулася за судовим захистом. У такому випадку суддя повинен керуватися принципом вер-

ховенства права, а не закону, адже діяльність судді повинна бути спрямована на повний та цілковитий захист прав громадян. Саме така ідея, на наш погляд, закладена в концепції правової держави.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, доцільно акцентувати увагу на такому: по-перше, однією з важливих ознак правової держави є незалежна, сильна і авторитетна судова влада. Наділивши суддів правом здійснювати судочинство, держава поклала на них ряд обов'язків. І їх ефективне здійснення передбачає наявність суспільної довіри.

По-друге, однією із основних європейських засад незалежності судових органів є вирішення суддями справ безсторонньо, на основі фактів і відповідно до закону, без будь-якого неправомірного впливу та тиску. Незалежність також забезпечується повагою суспільства до суду та суддів, їх авторитетом у державі та довірою кожного члена суспільства до судових органів.

По-третє, повага до суду забезпечуватиме судовим рішенням своєрідний кредит суспільної довіри, коли кожна особа, навіть якщо рішення ухвалене не на її користь, однаково вважатиме його правильним, законним і справедливим, виходячи із загального переконання в авторитетності судової влади. Суспільство має усвідомлювати, що судовим рішенням встановлюється істина та відновлюється справедливість. А у разі незгоди з рішенням суду громадянам забезпечується право на його оскарження, тому якщо дійсно мала місце судова помилка, рішення підлягатиме скасуванню.

По-четверте, від ступеня поваги до суду залежить визнання держави правовою, тому вважаємо, що повага до суду є однією із підвалин правової держави. Підвищення авторитету суду, утвердження його незалежності, посилення довіри громадян до суду та суддів формуватимуть в суспільстві таку гостро потрібну сьогодні повагу до судової влади. Впевненість у правоті суду, його незалежності та об'єктивності забезпечує ефективне здійснення правосуддя, гарантує стабільність, мир і спокій у державі.

Список використаної літератури

1. Гринюк Р. Ф. *Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація* : моногр. / Р. Ф. Гринюк. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 388 с.
2. *Про затвердження Коментаря до Кодексу суддівської етики: Рішення Ради суддів України № 1 від 04.02.2016 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vru.gov.ua/legislative_acts/20.
3. *Загальна теорія держави і права: підруч.* / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с.
4. Демин В. П. *Принципы как форма научного познания* / В. П. Демин – М., 1976. – 48 с.
5. Лебедева О. В. *Правова держава: поняття та принципи* / О. В. Лебедева // *Альманах права*. – 2012. – Вип. 3. – С. 203–207.
6. Хорт І. В. *Актуальні питання реалізації принципів правової держави в Україні* / І. В. Хорт // *Юридичний вісник*. – 2010. – № 1(14). – С. 27–29.
7. *Общая теория права и государства: учеб.* / под ред. В. В. Лазарева. – [3-е изд., перераб. и доп.] – М. : Юристъ, 2001. – 520 с.
8. Рабінович П. М. *Основи загальної теорії права та держави*. – [вид. 5-те, зі змінами]: навч. посіб. – К. : Атіка. – 2001. – 176 с.
9. Кравчук М. В. *Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]*. – 3-е вид., змін. й доповн. / М. В. Кравчук (авт.-упоряд.). – К. : Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2014. – 608 с.
10. Селіванов А. *Судова влада в правовій державі: нові принципи забезпечення ефективності* [Електронний ресурс] / А. Селіванов // *Віче*. – 2010. – № 16. – С. 12–14. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_16_6.
11. Гриценко І. С. *Судова влада і громадянське суспільство: концепт взаємодії* / І. С. Гриценко, С. В. Прилуцький // *Вісник кримінального судочинства*. – 2015. – № 1. – С. 241–249.
12. Кравчук В. М. *Проблема меж державної влади в умовах формування громадянського суспільства* / В. М. Кравчук // *Підприємництво, господарство і право*. – 2010. – № 1. – С. 7–9.
13. *Сильний, авторитетний, захищений суд – це один із принципів демократичного суспільства* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/70072-silniy_avtoritetniy_zahischeniy_sud_ce_odin_iz_principiv_de.html.
14. Француз Т. І. *Роль і місце судової влади в процесі захисту прав людини і громадянина* / Т. І. Француз // *Держава і право: зб. наук. праць*. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – Вип. 9. – С. 179–185. – (Сер. «Юридичні і політичні науки»).

15. *Повага до суду і його рішень зміцнюють державність, правопорядок і законність, наголошується у заяві президії Ради суддів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/81647-povaga_do_sudu_yogo_rshen_zmtsnyuyut_derghavnst_pravoporyadok_zakonnst_nagoloshutsya_u_zayav_prezid_radi_suddv_ukrani_66276.html.*
16. Остафійчук Л. А. *Повага до суду і суддів як соціальна та правова цінність* / Л. А. Остафійчук // *Порівняльно-аналітичне право*. – 2016. – № 5. – С. 320–325.
17. *Судебная власть* / под ред. И. Л. Петрухина. – М. : ООО «ТК Велби», 2003. – 720 с.
18. Бринцев В. Д. *Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади* : моногр. / В. Д. Бринцев. – Х. : Право, 2010. – 464 с.
19. Кони А. Ф. *Нравственные начала в уголовном процессе (общие черты судебной этики)* [Электронный ресурс]. А. Ф. Кони // *Избр. произведения*. – М. : Госюриздат 1956. Режим доступу : http://az.lib.ru/k/koni_a_f/text_0060.shtml.
20. Таманага Б. *Верховенство права: історія, політика, теорія* / Б. Таманага. – К. : Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 208 с.

References

1. Hryniuk, R. F. (2004). *Ideia pravovoi derzhavy: teoretyko-pravova model i praktychna realizatsiia* [The idea of a legal state: a theoretical-legal model and practical implementation]. Kyiv : Kontsern «Vydavnychyi Dim «In Yure» [in Ukrainian].
2. *Rishennia Rady suddiv Ukrainy № 1 «Pro zatverdzhennia Komentaria do Kodeksu suddivskoi etyky» 04.02.2016 r.* [Decision of the Council of Judges of Ukraine No. 1 dated 04.02.2016 «On approval of the Commentary to the Code of Judicial Ethics»] – Retrieved from http://www.vru.gov.ua/legislative_acts/20 [in Ukrainian].
3. Tsvik, M. V., Petryshyn O. V., Avramenko L. V. (2009). *Zahalna teoriia derzhavy i prava* [General theory of state and law]. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
4. Demin, V. P. (1976). *Printsipyi kak forma nauchnogo poznaniya* [Principles as a form of scientific knowledge]. Moscow [in Russian].
5. Lebedieva, O. V. (2012). *Pravova derzhava: poniattia ta pryntsypy* [The legal state: notions and principles]. *Almanakh prava – Law Almanac*, 3, 203-207 [in Ukrainian].
6. Khort, I. V. (2010). *Aktualni pytannia realizatsii pryntsypiv pravovoi derzhavy v Ukraini* [Topical issues of the implementation of the principles of the legal state in Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*, 1(14), 27–29 [in Ukrainian].
7. Lazarev, V. V. (Eds.). (2001). *Obschaya teoriya prava i gosudarstva* [General theory of law and state]. Moscow : Yurist' [in Russian].
8. Rabinovych, P. M. (2001). *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy* [The fundamentals of the general theory of law and the state]. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
9. Kravchuk, M. V. (2014). *Teoriia derzhavy i prava (oporni konspekty)* [The theory of state and law (reference abstracts)]. Kyiv: Vseukr. asotsiatsiia vydavtsiv «Pravova yednist» [in Ukrainian].
10. Selivanov, A. (2010). *Sudova vlada v pravovii derzhavi: novi pryntsypy zabezpechennia efektyvnosti* [Judiciary in a legal state: new principles of efficiency]. *Viche – Veche*, 16, 12–14. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_16_6 [in Ukrainian].
11. Hrytsenko, I. S., Prylutskyi S. V. (2015). *Sudova vlada i hromadianske suspilstvo: kontsept vzaiemodii* [Judiciary and civil society: the concept of interaction]. *Visnyk kryminalnogo sudochynstva - Bulletin of criminal proceedings*, 1, 241–249 [in Ukrainian].
12. Kravchuk, V. M. (2010). *Problema mezh derzhavnoi vlady v umovakh formuvannia hromadianskoho suspilstva* [The problem of the limits of state power in the formation of civil society]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, economy and law*, 1, 7–9 [in Ukrainian].
13. *Sylnyi, avtorytetnyi, zakhyschenyi sud – tse odyin iz pryntsypiv demokratychnoho suspilstva* [A strong, authoritative, secure court as one of the principles of a democratic society] – Retrieved from http://zib.com.ua/ua/print/70072-silnyi_avtoritetnyi_zahyscheniy_sud__ce_odyn_iz_principiv_de.html [in Ukrainian].
14. Frantsuz, T. I. (2001). *Rol i mistse sudovoi vlady v protsesi zakhystu prav liudyny i hromadianyna* [The role and place of the judiciary in the process of protecting human and citizen rights]. *Derzhava i pravo – State and Law: Collection of scientific works. Legal and political sciences*. – Vols.9 – (Pp. 179–185). Kyiv : In-derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

15. *Povaha do sudu i yoho rishen zmitsniuiut derzhavnist, pravoporiadok i zakonnist, naholoshuietsia u zaiavi prezydii Rady suddiv Ukrainy* [Respect for the court and its decisions strengthen the state, the rule of law and legality, so noted in the statement of the presidium of the Council of Judges of Ukraine] – Retrieved from https://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/81647-povaga_do_sudu_yogo_rshen_zmtsnyuyut_dergavnst_pravoporyadok_zakonnst_nagoloshutsya_u_zayav_prezid_radi_suddv_ukrani_66276.html [in Ukrainian].
16. Ostafichuk, L. A. (2016). *Povaha do sudu i suddiv yak sotsialna ta pravova tsinnist* [Respect for the court and judges as a social and legal value]. *Porivnialno-analitychne pravo – Comparative and analytical law*, 5, 320–325 [in Ukrainian].
17. Petruhin, I. L. (Eds.). (2003). *Sudebnaya vlast* [The Judiciary]. Moscow: «TK Velbi» [in Russian].
18. Bryntsev, V. D. (2010). *Standarty pravovoi derzhavy: vtilennia u natsionalnu model orhanizatsiinoho zabezpechennia sudovoi vlady* [The standards of the legal state: incorporation into the national model of organizational support of the judiciary]. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
19. Koni, A. F. (1956). *Nravstvennyie nachala v ugovnom protsesse (obshchie chertyi sudebnoy etiki)* [Moral principles in the criminal process (general features of judicial ethics)]. Moscow : Gosyurizdat [in Russian] – Retrieved from http://az.lib.ru/k/koni_a_f/text_0060.shtml [in Russian].
20. Tamanaha, B. (2007). *Verkhovenstvo prava: istoriia, polityka, teoriia* [Rule of law: history, politics, theory]. (Trans.). K. : Vyd. Dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.11.2017.